

Izhaja
dvakrat na
meseč 1. in 15. dne
na celi poli.

ZORA.

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.

Po pošti
celo leto 4 gl.,
pol leta 2 gl.
Za dijake in učitelje
celo leto
2 gl. 50 kr.

Štev. 7.

V Mariboru, 1. aprila 1872.

Tečaj I.

Zabavni del.

Plevrat.

(Zgodovinska povest. Spisal J. G.)

I.

„Smrt izdajalcem!“ kriči z vojaki vred ljudstvo, ki je tri k smrti obsojene Obre (Avare) do velikih vrat celovške trdnjave spremljalo.

„Smrt izdajalcem!“ ponavlja se vedno srditi glas gledalcev. „Taka osoda naj pokonča vse nasprotnike našega ljubljenega vladarja!“

Visoko tam na obzidji se dvigajo vešala, da tudi vražne trume Obrov, ki korotansko glavno mesto obsedajo, gledati morejo, kakšna kazen rojake zadene, ki so se zvijaško proti življenju Plevratovemu zarotili.

Vojaki izvrše sodbo, in kmalu se vrté na vešalih viseča trupla izdajalcev v juternem zraku.

In strašno grmi v daljavo krik in vrisk pričujočega ljudstva, ter v črne oblake se dvigajo živi, mogočni glasovi: „Blagost Plevratu, blagost našemu poglavarju; gorjé vsem njegovim protivnikom!“

Ali strašno tudi odmeva od druge strani zidovja daleč sem glasen odgovor, odmevajo kriki razsrdenih sovražnikov.

Na konec nehajo slavoklici Celovčanov. Večji del množine se razhaja, ostali se pogovarjajo med seboj o dogodbi zadnjega časa.

„Kdo vendar, prijatelj“, nagovarja nekdo svojega znanca, „kdo povedaj mi, je razkril zvijače teh hudodelnikov?“

„To ti ni znano?“ začudi se mu vprašani. „Kdo drugi, nego naša hrabra in slavna viteza Dušan in Radivoj, ki sta sluté, da je življenje vladarjevo v veliki pogibelji, na vso moč priza-

devala si, zaslediti skrivnosti teh tujcev. Znaš, da je blagi Plevrat pred letom poslancem Obrskega kralja, ki je njegovo lepo starejšo hčerko Zorislavo, za sebe snubiti dal, odgovoril, da ga nikoli ne bode volja, svojo v krščanski veri izrejeno hčer paganskemu brezvernemu kralju za ženo dati. Ta odgovor je divjega Kakanana tako razljutil, da je brž sklenil, maščevati se nad ponosnim vladarjem korotanskim.“

„Reci rajši“, se blizu nekdo oglasi, — „da je ta odgovor zadostil skrivnim sklepom krvoločnega kralja, ki je že dolgo po posestvu naše lepe slovenske dežele hrepenel.“

„Prav, — in dober uzrok je imel zdaj, napasti nas nagloma in nepričakovano z divjo drhaljo in močno vojsko. Ali poskušal je tudi doseči svoj namen po zvijači. Trije njegovi dvorjaniki, ki jih tukaj v zasluženo čast na vešalih povikšane vidimo, bili so mu obljubili, in svojo življenje zastavili, da bodo v kratkem času glavo Plevratovo pred njegove noge položili.“

„Hej, ti lupežniki!“ zaupijejo v živahni nevolji poslušalci, katerih se je vedno več okrog pripovedovalca zbiralo. „Naj jim vrane izpijé prekanjene možgane! A da bi tudi goljufnega kralja zadela maščevalna božja roka!“ To bode bodočnost pokazala, ako nesrečna osoda obrskega meča čuva. — Ali da vam dalje pripovedujem, kar morda vsem še zelo ni znano, kako so se ti trije v Celovec prikradli, izgovarjaje se, da so begunci, katere je srd Kakananov v to zemljo zapodil, — kako so milosrčnega Plevrata z zvitim prilizovanjem sleparili, da je zaupal njihovi lažnjivi zvestobi, ter jih častil kot najljubše svoje

služabnike! Groza vas mora obletavati, moji dragi, ko izveste, v kaki opasnosti je viselo življenje našega milega občeljubljenega vladarja dolgo časa, dokler ga nista izvrstna, hrabra in umna viteza otela. Zatorej smo jima tudi veliko hvalo dolžni, in dokler naš slovenski narod živi in more svoje vrle može ceniti, naj sloviti poleg Plevrata imeni: Dušan in Radivoj!“

„Slava Plevratu, slava Dušanu in Radivoju!“ se oglasi zopet radosten klic in se širi po mestu, tja ven do sovražnih obrskih vojnih trum; in odjek se razvali pod nemirnim nebom čez hribe in doline, ter se razliva v daljavo.

Ko se ljudstvo od sodišča na vse strani razsipa, razgubi se klicanje.

Dolgo še suče jutranji veter viseča trupla obvešenjakov, in grozne kletve razlegajo se po obširnem taborišči sovražnikovem, — divji glasovi ljute maščevalnosti.

II.

V veliki dvorani Plevratovega grada stojite dve krasni gospodičini in gledate skozi okno na dvorišče, kjer ravno Dušan in Radivoj mlade vojvodiče s puščami streljati vadita.

Kot dve evetoči rožici ste gledati v mladostni milini. Čarobna radostna zora jasni prekrasno lice Zorislavi. Plamené njene ljubeznipolne oči kot zlati žari jutranje zvezde.

Zorislava je veličastna kraljica lepote in ljubeznjivosti. Zraven vesele živočuteče sestrice stoji Milana, enaka angelju tiho žalujočemu. Mila tóžnost obdaje njen obraz, kot večerna zarja spomladne livade. Zamišljeno gledate obe krasotici na dvor. Veselo, upanja polno lice Zorislavino razodeva sladke skrivnosti njenih misli, njenega srca. Z očitvidno radostjo spremljajo njene oči junaško postavo Dušanovo, a Milani se neprenehoma podoba Radivojeva pred oči stavlja.

Nagloma izpregovori Zorislava: „Povem ti, ljuba sestra,“ začne s srebrnim glasom, „tvoje črne skrbi so nepotrebne. Dobra osoda bode nesrečo, katero se bližati vidiš, odvrnila od naše rodovine in našega mesta. Gotovo! Ne morem si misliti, da bi naša cela rodbina v kratkem tako žalosten konec imela. Vrli vojaki nam bodo zle sovražnike od naših krajev odpodili, in potem, — potem nas čaka temvečja sladka in brezkončna sreča.“ —

„In vendar“ odgovori Milana z tožnim glasom, „vendar ne morem tvojim veselim sanjam verjeti. Radivoj sam mi je slednjokrat na

skrivnem razodel, da postaje opasnost za nas vsak dan večja, in da Obri zunaj od dne do dne s strašnejšimi napadi obzidje našega mesta doplezati izkušajo. In kadar jim to po sreči izide, izgubljeni smo vsi, ker krvoloki ne poznajo milosti!“

Zorislavo groza obleti pri teh besedah. Žalostna in solzna vzdihne: „Smrt očetova in Dušanova bila bi tudi moja. O bridke misli! Umreti v mladih dneh, ko je jedva srce začelo sladkost življenja in sreče čutiti in slutiti!“

„Huda osoda“ nadaljuje sestra, „nas bode vse uničila, to mi moje slutnje že dolgo naznanjujejo. In tako so nam tudi prorokovali, da bode slavno vladarstvo Plevratovo samo za kratek čas deželo osrečevalo, in da bode ž njim i ves njegov plemeniti rod iz zemlje izginil!“

„Ne, ne, nikoli ne!“ tolaži Zorislava, akoprem jej ljubeče srce trepeče strahu pred mogočo strašno prihodnostjo. „Take temne misli treba iz glave si izbiti, in upati, dokler je mogoče. Morebiti se kmalu vrne dolgo pogrešani mir k nam nazaj, in našim hrabrim vojakom ostane zmaga in slava!“

„Bog naj te usliši, moja ljuba Zorislava“, pristavi Plevrat iz bližnje sobe stopivši.

Iskreno poljubi svoji mili hčerki, držeč ju v naročji.

Čestitljiva postava skrbnega očeta, skrbnega za narod svoj in za svojo rodovino, v sredi milokrasnih devic, sočih v evetji mladosti, tak pogled bi globoko ganil srce vsakega gledalca. In še globlje, ako bi bila duša njegova slutila, da krvava osoda že razprostira peruti nad glavami cele te nedolžne, blage rodovine.

Očetrovske radosti se sveti lice Plevratovo.

Do zdaj ste ga spremljali vedno bojna slava in sreča, ki iz ljubezni do svojih izvira. Podala mu je ljubezen dragocene zaklade — nadepolne otroke. Mnogokrat ga je bila božja previdnost iz hude nesreče otela. Gotovo ga božja roka tudi v tej nedlogi ne bode zapustila. Tako misli vrli mož, in njegovo junaško srce ne obupuje.

III.

Gosta rana megla zakriva kristjanom, z orožjem v roci na zidovji naskok sovražnikov pričakujočim, solnce, in taborišče obrsko, iz katerega nagloma strašen hrup privreje.

Kakor morski valovi deró obrske čete vriskaje proti mestu, ter nastavljajo obsedne stroje in lestvice. Počne se strahovito bojevanje. Črez kupe mrtvih deró sovražniki z divjim kričanjem kvišku.

Reka obsrke krvi se meša s slovensko, in stok in jok se čuje do neba!

Pešati so jeli Slovenci, mestno zidovje braneči, — a v pravem času se prikaže Plevrat.

Z veselimi klici, novim samozaupanjem pozdravljajo zvesti vojaki na brzem konji prihajajočega. Kako se sveti lice vrlému vladarju korotanskih Slovencev, kako veličastna je njegova podoba zdaj!

Radostno ga gledajo, in čutijo novo moč v svojih žilah. On pa jih nagovori z gorečo besedo:

„Možje korotanski! ko sem pred leti od slavnega kneza to deželo, kot del Borotove velike Korotanije, sprejel, prisegel sem mu, prisegel sem tudi Vam, da Vam bodem pravičen, dober vladar, da bodem branil svojo zemljo pred sovražnikom, da se ne bodem bal, ako je treba svojo krv za narod preliti! Ta dolžnost je zdaj prišla in nisem pozabil svoje prisege. Pokazati Vam hočem, da je bila moja beseda moževa beseda! Ali spominjajte se tudi Vi, možje celovški, bojniki moji, kar ste takrat svojemu novemu gospodarju obljubili: da ga bode te podpirali z junaško desnico, ako kaka nevarnost državi proti, da mi bode te zvesti ostali do slednje kaplje krvi!“

„Do slednje kaplje krvi!“ zaupije navdušena četa vojakov.

Osrčeni bojniki se z novimi in združenimi močmi proti napadnikom obrnejo.

Glava za glavo odleta navaljujočim predrznim Obrom, ki si prizadevajo mestno obzidje doplezati.

Blizu mestnih vrat se velik hrup začuje.

Obri so nekaj zidu izpodkopali, da se je razrušil. Divji kričači, neusmiljeni krvoloki se valé čez razsipe v mesto.

Ali Dušan in Radivoj jim se upreta s svojimi četami. Kakor razkačena leva planeta slovenska junaka nad sovražnika. Njiju meča po glavah divjakov tako viharno-bujno pesem pojeta, da se z mrtvimi Obri nov zid nakupiči in celi predor z njimi zasiplje.

Vedno nove čete tira obrski poveljnik naprej. Nепrestrašena si junaka krvav pot delata, dasi se vrste njunih vojakov vedno bolj rédijo in manjšajo. Zdajci zadene Radivoja smrtna strela. Na tla se zgrudi.

A Dušan se še z vitežko močjo dalje bojuje. Prizadeva si, do obrskega kralja prodreti, da bi mu v boji mož proti možu meč v ljuto-kruto srce porinil.

Že je sovražnemu glavarju blizo, ali smrtna osoda tudi njega prej dohiti.

Preboden se zvrne raz konja. Smrtno ranjen na tla zgruden, zasliši zraven sebe bojnika, ki je vedno blizu njega hrabro se vojeval, bridko in bolešno zakričati. — Ni imel časa v ognjenem boji, neznanega junaka v obraz pogledati. Zdaj na pol mrtev na tleh zgruden upre medle oči v lepo postavo in ostrmi.

„Moj Dušan!“ zaupije Zorislava v bojni obleki pred njim stoječa. S teboj hočem umreti tudi jaz! —

In nebesa so slišala njen sklep.

V tem hipu od sovražne strele zadeta pade umirajočemu v naročaj.

Smrt zedini ljubljenca.

Dva srečna! Onadva nista doživela žalostne osode svoje domovine. Zmagali so Obri, in krvavi dnevi, — dnevi plakanja, tuge in žalosti so odgrnili slovenskim Celovčanom črno strašno zagrinjalo. Lepa slovenska zemlja je izgnbila svojo samostalnost, pala tujcu v kruto gospodstvo!

IV.

V težkem železji ukovan stoji Plevrat pred obrskim kraljem. Ne straši ga temni obraz ljutega vruga. Ali ko zagleda svojo ženo, svoje mile otroke, vse z verigami uklenene, kako plakaje roke lomijo, neopisno ga zaboli očetovo srce.

Zasmehljivo ga ogovarja sovražni kralj:

„Izpoznaš-li zdaj, moj dragi Plevrat, da te je pravična kazen zadela, ker si tri moje najzvestejše služabnike krivično obsodil in sramotno usmrtil. Enaka smrt bodi tebi, tvojim otrokom, tvoji ženi odločena. S krvjo plačaš svojo predrznost!“ —

Te besede ne oplašijo hrabrega slovenskega glavarja. Vzdigne se možko in odgovori svojemu sovražniku:

„Ne prosim te milosti, krvolok, ne ponižam se pred teboj, ki ne poznaš resnice in zaničuješ pravico in pravo med narodi. Ako me umoriš, umrjem za svoj narod. Ali tudi tebe, grozoviti kralj, bode prej ali slej božja roka zadela, in maščevala se bode nedolžna krv, ki jo zdaj prelivati hočeš!“

Te besede razkačijo Kakana. V hipu zapove svojim rabeljem celo rodbino Plevratovo, krasne sine in milo hčer, ženo in slednjič stanovitega vojvoda odvesti in umoriti.

Grozno povelje se izpolni.

Nebo se raztogoti nad krvavim delom.

Črni oblaki ga zakrivajo, blisk za bliskom

pretrguje zrak, in strašno buči grom, in vihar žvižga po naravi.

To je žalna pesem po smrti prvega slovenskega junaka in njegove blage rodovine! — A ni se veselil obrski kralj dolgo svoje zmage. Močni vojvoda Boruh, ki je bil svojemu vernemu Plevratu prepóžno na pomoč prišel, ga z vsemi njegovimi četami iz Korotanskega izpodi; Celovec vstane kmalu nov in lepši iz razvalin, in Slovencec prisijejo zopet dnevi srečni, — da bi se ne bili kasneje zopet stemnili!

Dolgo je še spomin Plevratov med Slovenci slovel, spomin vrlega pa nesrečnega vladarja.

Na Angležko se grem ženit.

I.

Moribus et vultu mulier quaeratur habenda,
Horrida nam facies multo celatur ab auro,
Si quis erit sponsus talem qu' ducat avarus,
Ipsae suam horrebit; feritas dissolvit amorem. —
Petronius, De electione conjugii.

Pa zakaj bi se ženil? „Le mariage, — c' est l' esclavage“, — mi je rekel neki šegav Francoz, — ne! — ali menda slušajte drugega Francoza Floriana, ki pravi: „Marie-toi, o mon cher Guillaume, l' homme vertueux sans epouse n' est vertueux pu' à demi“; tudi zato ne, saj nisem tako ošaben, da bi se že mislil na pol čednostnega in bi z ženitvijo hotel postati popolnoma kreposten, ta misel mi je le zato na um prišla, ker je letos prestopno leto. V tem času so ženitve na Angležkem kaj lahke; namreč posebno za take možačke, ki se nikakor zaljubiti ne morejo, ali, ako bi se že bili skrivno zaljubili, bi vendar nikomur takšne tajnosti ne odkriti hoteli. —

Kakor je po starem običaji vsakemu možkemu dopuščeno o božičnih praznikih vsakatero žensko pod vejico tičjega lima poljubiti, in kakor na Valentinov dan vsakdo, komur koli hoče, kakšnega si bodi „Valentinčka“ poslati sme, tako imajo Angličanke še posebno važen privilegij v prestopnih letih — „to propose“ — t. j. se ponuditi možkim v zakon, ne da bi ta ponudba ženski sramežljivosti na kakšno oskrumbo bila. Iz tega se vidi, kako so Angleži res praktični prav v vsakem obziru. Koliko se mi še od njih učiti imamo, ne samo v obrtnijskih in trgovskih zadevah, temuč tudi v družbinskih. Ali ne mislite tako tudi ve Slovenke? —

Ve brhke in lehkomišljive dušice bi pač ne mogle verjeti, kako težko se je nekaterim možakom

za zakonski stan odločiti. Zagotavljam vas, da za to svrhu je treba strašno veliko „korajže“, ali pa — brezudane lehkomiselnosti. —

Poslušal sem starca J. Stuart Milla, kako je z milim glasom in tresočo glavo svoje nazore glede zakonskih zadev razlagal, in zarotil sem se pri spoštovanji, katerega do tega možaka imam, nikoli ne zaljubiti in ženiti se brez dovoljenja gospe Matematike. Matematika je duša vsem rednim razmeram, tako v materijalnem, kakor v moralnem obziru; brez nje se prikaže gola zmešnjava in hudi joj. Brez matematijska ljubezen je kakor Angleži pravijo: telečja — „calf's love“; — in ženitva brez matematike, je ludorija ali brezumnost. „J beg your pardon“, — prosim odpuščenja, da tako prozaično govorim. A premisliti je treba, da kdor se gre ženit, ne sme biti poet, inace brž ne bode vedel, kaj se mu bolj kuja, otroci ali pesni.

Pri prvi misli na ženitev imam se prikloniti gospéj Matematiki in jo povpraševati: blaga gospa, koliko pa veljam? t. j. koliko premoženja imam? Ako mi ta ugodno odgovori: veljaš toliko, da za dvojico — trojico in menda še za četvorico po svojem stanu lahko brez velikih skrbi živiš — tedaj se smem po ženskah ogledovati. Vendar tudi kadar bi se že oženil, ne smem samo s preljubljenjo ženo svojo računati, temuč po nauku in pravilu predragega mi učitelja Milla se ravnati, kateri veleva: da vsak pošteni človek bi smel samo po takšni razmeri zarod ploditi, v kakoršni za njega premoženje in blagostanje množi. Človek, ki toliko ne zmore, da zarod svoj pošteno preživi in odgojuje, je nepošten, in imel bi se poleg svoje revščine še kaznovati — „miseriae propagandae causa.“

Matematična ljubezen dakle potiplje najprej na žilo, kateri se „nervus rerum gerendarum“ pravi; a to še ni vse! Ko se vidi da ta žila dobro bije, pogleda še se na „fysi-, hygi-, kalli-, psyhi-meter“. Dragi bralec, ne prestraši se takšnih grško-slovenskih barbarizmov, saj veš, da vsi slabi pisatelji radi čudne bombastno glaseče se besede za figovo perje rabijo, s katerim sramoto svojo zakrivajo. Jaz sem s temi izrazi samo na kratko reči hotel, da potem, ko si je „nupturient“ premoženje ugodno preračunal, treba mu še matematijske ljubezni, zdravih, treznih prozajičnih oči, da si zaželeno nevesto dobro ogleda, namreč: kakšne je rasti in starosti, kakšnega zdravja in živ-

ljenja, kakšne narave in lepote, kakšnega uma in srca. — „Amata res coecos amantes efficit.“ Bog zato čuvaj v tej zadevi vsakemu zdrave oči in neprismojen um. Nupturient matematijskih načel, — ktera so edino pošteno veljavna, — ima poprej za svoj bodoči zarod misliti in skrbeti, nego si žensko vzame, računati mora: kako mu bodo mladiči zdravi, lepi in bistri na telesu in duši. „Mater naturam dat liberis et figuram.“ Dakle, kakšne si hoče priračuniti mladiče, takšno si ima poprej zračuniti mater, — „provided that“ — je tudi sam oče dober faktor.

Kadar koli slišim govoriti o kaveiji in cenzuri, vedno bridko obžalujem, da se ta po mojih mislih celo krivo in narobe rabi. Jaz bi pač želel to napako tako popraviti, da bi za duševne plode nikde ne bilo kaveije in cenzure, temoč le za telesne porode. Zakaj mora časnikarstvo ali v obče knjigarstvo vlagati kaveijo za poroštvo proti spačenemu porodu pismenemu, pri tem ko je onim, ki se menijo poklicane za množitelje in ploditelje najjemenitnejših dvonožnih bitij na zemlji, svobodno, kakšne koli nakaze ali šamare ploditi, ter jih za križ in težave v svet pošiljati? — Zakaj določuje cenzura za duševni spačen porod grobo in jarko za telesnega pa milosrčnost in kristjansko ljubezen? — Da bi jaz bil ljudski tribun, kričal bi: proč s kaveijo in cenzuro za spise, pa dajte stroge cenzure in veljavne kaveije za dobre ženitve! — Strašno po prozi diše ti principi, bode mi marsikateri mladi ali stari filogamotnik vzdihnul; ali bi po takem tedaj tako imenovana poetovska ljubezen nič ne veljala? — O da! — jaz mislim, da poetovska ljubezen ali zaljubljenost je dobra, morebiti tudi najboljša štupa matematijski ljubezni in ženitvi. Pesniki nas sicer zagotavljajo — kar pa jaz po svojem iskustvu ne vem, — da je ljubezen, t. j.

zaljubljenost najslajša doba v človeškem življenji, da kadar se človek zaljubi, postane pesnik in najsrečnejše bitje na zemlji. Morebiti, pa stari pregovor tudi pravi: „amantes sunt amentes et absentes.“ jaz sem dozdam še tudi vedno opazoval, da zaljubljeni ljudje so bedaki; a kakor izkustvo uči, so bedaki res najsrečnejši že na zemlji, — ergo, zaljubljeni ljudje t. j. zaljubljeni pesniki so najsrečnejši zemeljski prebivalci, — ergo, prav po Platonovem: — zaljubljeno pesnarstvo je najslajše, najneslaniše — ker kar je sladko, je brez soli — in največje bedakovstvo. —

Ne kamnjajte me zaljubljeni nupturienti! ne križajte me divnomisleči pesniki! Jaz še pač druge ljubezni ne poznam, nego matematično: saj je mogoče, da se tudi še na stare dni po vaše zaljubim, in tedaj — ah tedaj — bom Prešerničice koval — in ljubici pod oknom stal. — Obetam vam, da v zanaprej ne bodem več tako „disrespectfully“ govoril: te misli in besede so se mi nezgodno rojile med tem, ko sem premišljeval, ali bi se šel ženit ali ne. Zdaj pa sem se odločil, in že jutro v jutro odidem na pot proti Londonu. Obetam vam biti zvestim poročevalcem v vseh znamenitnih zadevah, katerih se dotaknem, v zgodah in nezgodah, ki dolete popotnika, nupturienta sreča. Naznanjar v odlični vami, dragi mi sofilogamotniki, kako bodem med hčerami Albijonskimi neveste iskal, opisaval vam jih bodem na izbor. Izveste tudi, kako se hodi v svate in živi v angleških rodbinah, kako se mladiči odgajajo, in kako matere skrbijo hčerkam svojim za primerne zete — i. t. d., kar bi jaz opazil, in kar bi vas zanimati moglo. Ako vam ustrezem, veselilo me bode: — Scribentem juvat ipse favor minutque labore.

Dil adamy bejan eder.

Oddel za znanost.

I. Govor Ciceronov zoper Katilina.

Preložil prof. P. Ladislav Hrovat.

1. Katilina, kako dolgo vendar se boš zanašal na našo poterpežljivost? kako dolgo še nas bo zaničevala tvoja opornost? čemu se bo šopirila tvoja razuzdana prederznost? ali te ni nič ganila ponočna posada na Palaciju, nič straže po mestu,

nič strah ljudstva, nič vriš vseh poštenih mestjanov, nič leta zavarovani kraj za senat, nič obrazi in pogledi le teh mož? Ali ne čutiš, da so razodeti tvoji naklepi? Ali ne veš, da je zajeto tvoje kovarstvo, ker vsi ti vejo za-nj? Ali meniš, da ne vé vsak izmed nas, kaj si počel le-to, kaj prednjo noč, kje si bil, ktere si sklical, kaki naklep si storil? O časi, o šega! Senat pozna zadeve,

konzul jih vidi, vendar ta živi? Da, celo v senat je prišel, udeležuje se državnih posvetov, zaznamova in odloči si z očmi za umor vsakterega zmed nas. Mi pa, verli možje, menimo, da zado- stujemo državi, ako se ogibamo njegove besnosti in orožja. Katilina, že pred je bilo treba, tebe usmrtiti, in celi pogin na tebe zverniti, ki ga že dolgo kuješ zoper nas. Saj je vikši duhoven, slavni P. Scipio kot prostak usmertil Tib. Gracha, ki je le malo omajal državno stanje; Katilino pa, ki hoče popaliti celi svet z morijo in požigom, bomo mi terpeli kot konzuli? Kajti zamolčim tiste pre- stare dogodke, da je Servili Ahala z lastno roko umoril Sp. Melia, ki je hrepenel po novarstvu. Bila, bila je nekdanj v tej državi ta krepost, da so verli možje krotili nevarnega državljana s hu- jimi kaznimi, kakor naj ljutejega sovražnika. Imamo za tebe, Katilina, senatov sklep oster in hud; ne manjka državi sklepa, ne povelja tega stanu, mi konzuli, mi, rečem naravnost, smo nemarni.

2. Nekdanj je ukazal senat, naj gleda konsul Opimi, da ne bo država škode terpela; še ena noč ni nastopila vmes, umorjen je bil C. Grachus zavoljo nekih puntarskih sumov, čeravno je imel preslavnega očeta, deda, predede; ubit je bil M. Fulvi, bivši konsul z otroci vred. Po enakem sklepu senata je bila izročena država konsulu M. Manliju, ki je bil en dan potem smert in kazen državna na tribuna Saturnina in pretora Servilija? Mi pa pustimo že dvajset dni, da slabi ostrost povelja teh mož. Kajti imamo senatovo po- velje te verste, toda zaprto v zapisnikih, kakor v nožnicah skrito; po tem ukazu moral bi ti Ka- tilina precej usmerten biti. Še živiš, in živiš ne da se odpoveš prederznosti, marveč da jo ujačiš. Želim biti mehak, zbrani očetje, želim da ne bi se zdel nemaren v tolikih nevarnostih države, toda že se obtožim sam utragljivosti in slabosti. Tabor je uštorjen v Italiji zoper Rimsko ljudstvo v sote- skah Etrurije, dan na dan raste število sovražnikov, poveljnika onega tabora pa in vodja sovražnikov, vidite med ozidjem, celo v senatu, da kuješ neko pogubo državi doma. Katilina, če te sedaj dam prijeti, če te ukažem umoriti, menim pač se mi je bati bolj to, da bodo rekli pošteni, to je storjeno prepozno, kot da bi kdo rekel, to je preostro. Pa vendar gotovi vzrok mi vleva, da ne storim tega, kar bi se bilo moralo že pred zgoditi. Takrat še le boš poginil, ko ga ne bo človeka toli hudobnega, toli zaverženega, tak tebi enacega, ki bi ne spo- znal, da se je prav zgodilo. Dokler bo kak člo- vek, ki se predrzne tebe braniti, živel bodeš, toda živel tako, kakor živiš, obdan z mnogimi mojimi

krepkimi stražami, da se ganiti ne moreš zoper der- žavo. Oči in ušesa mnogih te bodo pazili in stra- žili, kakor so storili do sedaj, akoravno ne čutiš.

3. Katilina, kaj neki še čakaš dalje, če ne more ne noč prikrivati hudobnih shodov, ne hiša nobena med stenami zadržavati glasov tvoje za- rote? če se razkrije, če pride vse na dan? Spre- meni že tisto svojo misel, verjemi mi, pozabi na pomor in pa požiganje. Zajet si okoli in okoli, jasneji od solnca so vsi tvoji naklepi, to znaš sedaj z menoj pregledati. Pomisli, da sem rekel 21. oktobra v senatu, nekega dne, in ta dan ima biti 27. oktober, stopil bo v orožje Malli, oproda in po- magač tvoje prederznosti? Katilina, sem se li motil, ne rečem o dogodku tak važnem, tak gro- znem, tak neverjetnem, ampak čemur se je, veliko bolj čuditi, o dnevu? Rekel sem dalje tudi v se- natu, da si namenil pomor boljarjev na 28. dan oktobra, takrat ko so mnogi državni velikaši po- begnili iz Rima, ne tolikanj ohraniti samih sebe, ampak uničiti tvoje naklepe. Ali moreš tajiti, da omamljen po mojih napravah, po moji skerb- ljivosti nisi mogel se ganiti zoper državo tisti dan, ko si po odhodu družih djal, da si zadovoljen z mojim umorom, ki sem bil ostal? Kaj? ko si se nadjal, da boš 1. novembra Preneste osvojil si s tvojimi vojskami, ali si čutil, da je zavarovana ona naselba po mojem povelji, z mojimi posadami, stražami in čuvaji? Nič ne počneš, nič ne naklepaš, nič ne misliš, česar bi jaz ne slišal, ne videl, in natanjko neopazil.

4. Premisli z menoj vsaj prednjo noč, kmali boš prevedel, da jaz veliko bistreje čujem za ohra- njenje, kot ti za pogubljenje države. Jaz pravim, da si prišel prednjo noč (ne bom na skrivnem ravnal) v kosarskih ulicah v Laecovo hišo, da se je tje sošlo več tovaršev enake besnosti in hudo- bije. Ali si upaš tajiti? zakaj molčiš? prepričal te bom, če tajiš; zakaj vidim tu v senatu nektere, ki so bili s teboj. O bogovi neumerljivi! Kje smo? kakošno državo imamo? v kakem mestu živimo? Tukaj, tukaj, med nami, zbrani očetje, v naj svetejšem in naj imenitnišem zbirališču celega sveta so ljudje, ki tuhtajo o poginu nas vseh, ki tuhtajo o pogubi tega mesta in celo celega sveta. Le - te vidim v senatu in jih prašam za svet o državi, še z besedo ne ranim onih, ktere bi moral končati z mečem! — Bil si tedaj pri Laecu tisto noč, Katilina; razdelil si opravila po Italiji, do- ločil si, kam ima iti vsakteri, izvolil si si jih, ktere boš pustil v Rimu, ktere boš vzel sabo, od- ločil si kraje po mestu za požar, obljubil si, da bodeš ti šel kmali iz mesta, rekel si, da se moraš

še malo muditi, ker sem živ še jaz. Našla sta se dva Rimska viteza, da te oprostita te skerbi, ter obljubita, da me bota ravno tisto noč malo pred dnevom v postelji umorila. Vse to sem jaz zvedil, ko se je komaj vaš shod razišel, svojo hišo sem obdal in zavaroval z močnejimi stražami, zabranil sem tistim, ki si jih ti poslal pozdravit me, ko so ravno tisti prišli, od katerih sem bil veliko slavnim možem povedal, da bodo takrat k meni prišli.

5. Ker je temu tako, Katilina, naprej kamor si se namenil, pojdi že enkrat iz mesta, vrata so odperla, napoti se. Predolgo te že pričakuje Maljevi tabor kot poveljnika; vzemi saboj vse svoje, če ne vseh, vsaj prav veliko, osnaži mesto. Velikega strahu me boš rešil, da bo le ozidje med mano in taboj. Z nami bivati dalje ne moreš, ne dovolim, ne terpim, ne pustim. Velika hvala gre neumerljivim bogovom, posebno temu le Zenu Ostavniku, naj starejemu varhu tega mesta, da smo tolikrat ušli tej tako gerdi, tako strašni in tako merzni nevarnosti države. Ne gre, da bi bil zavolj enega človeka vesoljni blagor države večkrat v nevarnosti. Dokler si ti Katilina mene zalezoval kot izvoljenega konsula, nisem se branil z občno stražo, ampak z lastno skerblijivostjo. Ko si v poslednji konsularni volitvi na Martovem polji hotel ubiti mene, konsula in soponudnike, zadušil sem tvoje brezbožno početje s podporo in pomočjo prijatlov, ter nisem napravljaj očitnega hrūša; z eno besedo, kolikorkrat si mene napadal, ostavil sem se ti sam, akoravno sem videl, da je sklenena moja poguba z veliko nadlogo države. Sedaj pa že očitno napadaš vesoljno državo; pripravljaj pogubo in razrušenje tempeljnom neumerlih bogov, mestnim poslopjem, življenju vseh državljanov, da celi Italiji. Zatoraj ker si še ne upam storiti tega, kar je najpervo, tej moji oblasti in navadi prededov lastno, storil bom to, kar je za ostrost premehko, za občni blagor bolje. Zakaj ako te dam umoriti, ostala bo v državi druga drhal zarotnikov; ako pa ti odideš, kar te že zdavno opominjam, izpraznilo se bo mesto množega in državi škodljivega smetja tvojih tovaršev. Kaj, Katilina, ali se obotavljaš na moje povelje storiti to, kar si že prostovoljno nameraval? Konzul ti ukazuje kot sovražniku iti iz mesta. Me li prašaš, če v pregnanstvo? Ukazujem ti ne, ampak svetujem, če me vprašaš.

6. Katilina, kaj te more še dalje v tem mestu veseliti? v katerem ga ni človeka razun tiste zarote zaverženih ljudi, ki nebi se tebe bal, nobenega, ki nebi tebe sovražil. Ktero znamenje domače nesramnosti ni vžgano tvojemu življenju? Ktera nečast domačih zadev se ne derži tvojega

sluha? ktere neslodnosti so proste bile tvoje oči, ktere hudodelstva tvoje roke, ktere oskrunjenja tvoje telo? kateremu mladenču, ko si ga zapledel v zapeljive pohujšljivosti, nisi dal v roke meča za prederznost, ali baklje za poželjivost? kaj pa? ko si unikat s smertjo prednje žene spraznil hišo za novo ženitvanje, ali nisi dodjal tej hudobiji še druge neverjetne hudobije? Kar pa zamolčim in rad dopustim, naj se zamolči, da se ne bo vedilo, da se je dogodilo v tem mestu tako grozno hudodelstvo ali da ni bilo kaznovano. Molčim o uničenju tvojega premoženja, kar vse boš čutil o pervih Idih, da ti proti; prestopim na to, kar ne zadeva osebne nečasti tvojih pregreh, ne domače zadrege in sramote, ampak vesoljno državo in pa življenje in blagor nas vseh. Katilina, ali ti more biti prijetno to solnce ali zrak tega podnebja, ker veš, da nobenemu teh ni neznano, ti si bil zadnjega decembra, pod konsuli Lepidom in Tullom, pri volitvi z orožjem? ti si nabral derhal, da umoriš konsule in pervake v državi? tvojo pregreho in besnost je zadržala sreča rimskega ljudstva, ne pa kaka (boljša) misel ali strah? In o teh rečeh sedaj molčim (zakaj niso neznane, in ni jih malo); kolikrat si si prizadeval mene umoriti kot izvoljenega, kolikrat kot konsula? koliko tvojim napadom sem se ognil za mali pripogljelj, za prst, kakor pravijo, kajti bili so tako namerjeni, da jim skoraj ni bilo mogoče uiti. Nič ne boš dosegel, in vendar ne jenjaš prizadevati si in hlepiti. Kolikrat ti je bil že nož izvit iz rok? Kolikrat ti je že odpadel po slučajju in ušel iz rok? res ne vem, s katerimi obredi si ga bogovom zarotil, da ga misliš po vsakem načinu konsulu v truplo zasadiš.

7. Ali kakošno je tvoje sedanje življenje? zakaj govoril bom s tabo tako, ne kakor bi me gnalo sovraštvo, ki se ti spodobi, ampak pomilovanje, ki ti nikakor ne gre. Prišel si malo pred v senat. Kdo izmed te množice te je pozdravil, kdo izmed tvojih prijatlov in znancev? Če se to ni primerilo nobenemu, kar pomnijo ljudje, ali še čakaš osramotenja z besedo, ker si že podert s pretehtno obsojo molčanja? kaj? ker so se tisti le sedeži izpraznili pri tvojem prihodu, ker so pustili prazno tisto stran klopi vsi konsulari, ktere si bil odločil za umor, kakor hitro si ti prisedel, kakošnega serca vendar misliš to prenašati? V resnici, ko bi se bali moji sužnji mene tako, kakor se bojijo tebe mestnjani, mislil bi, da moram zapustiti hišo; ti pa ne misliš zapustiti mesta? in ko bi jaz vidil, da sem po krivici državljanom tak zelo sumnjiv in pa primerzen, raje bi se tvegala pogleda

državljanov, kot da me gledajo vsi s sovražnim očesom; ti pa, ki vendar po zavesti svojih hudobij znadeš, da je splošno sovraštvo pravično in zdavnaj že zaslužen, obotavljaš se še ogibati se pogleda in nazočnosti onih, ki jim raniš seree in oko? Ko bi se te bali stariši in te sovražili in ti bi jih ne mogel drugače potolažiti, odtegnil bi se kam drugam, menim, sedaj pa se te boji in te sovraži domovina, ki je občna mati nas vseh, in že zdavnaj sodi o tebi le to, da jo misliš končati, in njene veljave ne boš spoštoval, njeni sodbi ne vbogal, njene moči se ne bal? ona s tabo, Katilina, tako obravnava in nekako molče govori: Nekaj let sem ni ga bilo hudodelstva brez tebe, nobene oskromnosti brez tebe; pomor veliko državljanov, odiranje in ropanje zaveznikov ti je bilo brez kazni in prosto; ti si bil v stanu postave in preiskave ne le zanemarjati, ampak ovreči in vničiti. Dosedanje reči sem prenašala čeravno niso bile za prenašati; sedaj pa, da sem vsa v strahu samo zavoljo tebe, se vse Katilinata boji naj zaverši kar koli, da se skor nebeden naklep ne stori zoper mene, ki bi bil za tvojo hudobijo preveč, to ni prenesti. Zatoraj odpravi se, odvzemi mi ta strah, da ne poginem, ako je resničen, da vendar že enkrat neham bati se, ako je prazen.

8. Ako bi govorila tako domovina s tebo, kakor sem rekel, ali se nespodobi, da doseže, če tudi sile rabiti ne more? Kaj pa to, ker si se sam čuvanju podvergel? ker si djal, da hočeš pri M. Lepidu stanovati, da bi odvernil sum? ker te pa on ni sprejel, prederznil si se celo k meni priti, ter me prosil, da bi te v hiši branil. In ko si tudi od mene ta odgovor prijel, da po nobenem načinu pod eno streho s teboj bivati ne morem, ki sem v veliki nevarnosti, ker sva v enem ozidji, šel si k praetoru Q. Metellu; in od njega odpravljen potoval si k svojemu pajdašu, verlemu M. Marcellu, kterege si ti se ve da imel za najbolj skerbnega čuvati te, najbolj (spretnega) tanjko čutnega sumnjevat, najbolj hrabrega varovati te. Pa kako deleč more pač še biti od ječe in zapora, kdor se sam vrednega spozna začuvanja? Ker je temu tako, Katilina, če ne moreš verلودušno umreti, ali si še premišljuješ, podati se v kako deželo in svoje življenje odtegniti pravičnim in zasluženim kaznim ter ga izročiti pobegu in samoti?

Predloži to senatu, praviš; saj to sam zahtevaš in praviš, da bodeš vbogal, ako sklene (svetovavstvo) skupština, da imaš iti v prognanstvo. Ne bom predlagal tega, kar se ne sklada z mojim značajem, pa vendar bom storil,

da sprevidiš, kaj mislijo le-ti o tebi. Pojdi iz mesta, Katilina, oprosti državo strahu, podaj se v prognanstvo, če pričakuješ te besede. — Kaj je Katilina? ali paziš, ali čutiš njih molčanje? Dovolijo, molčijo, kaj pričakuješ poterjenja z besedo, ker sprevidiš voljo molčečih? Ko pa bi bil to rekel verlemu mladenču Sestiju, hrabremu možaku Marcellu, po vsi pravici bi me napadel siloma senat celo v tem svetišču, če ravno sem konsul. O tebi pa Katilina, poterjujejo ker mirujejo, določujejo ker dovolijo, glasujejo ker molčijo. In ne le samo le-ti, katerih sklep je tebi važen pa brez veljave, ampak tudi oni Rimski vitezi, pošteni in veljavni možje, in drugi verli državljanji, ki obdajajo senat, katerih množico si viditi, zahtevanje spoznati in glase malo pred slišati mogel. Čeravno njih roke in orožje že komaj zaderžujem od tebe, napravil jih bom lahko, da te spremijo do vrat, kedar zapustiš mesto, ki ga že zdavnaj vgonobiti želiš.

9. Toda čemu govorim? da te pohabi kaka reč? da se kedaj poboljšaš? da si razmislijaš o begu? da misliš na prognanstvo? Da bi ti pač dali bogovi neumerljivi to misel! Res vidim ako od moje besede prestrašen skleniš iti v pregnanstvo, kolika nevihta sovraštva mi proti če ne sedaj, ker je še živ spomin na tvoje hudobije, gotovo za prihodnje; ali vendar vredno je, če je le ona nadloga osebna in ne pripravlja nevarnosti za državo. Da bi te pa tvoje pregrehe ganile, da bi se bal kazni po postavah, da bi priženjal državnim zadregam, tega ni zahtevati. In ti nisi tistih, Katilina, da bi te odvernila sramožljivost od nesramnosti, boječnost od nevarnosti, prevdarek od besnosti. Zatoraj, kar sem ti že velikrat rekel, pojdi naravnost v pregnanstvo, če hočeš, kakor praviš, meni tvojemu sovražniku nakloniti sovraštvo; težko bom prenašal ugovore ljudi, ako storiš to; težko bom zderžal pezo sovraštva, ako na povelje konsulovo ideš v pregnanstvo. Ako pa raje hočeš streči moji pohvali in slavi, odpravi se z nadležno tropo hudobnežev, podaj se k Malliju, vzburi zaveržene državljanje, loči se od poštenih, vzdigni vojsko zoper državo, veseli se brežbožnega roparstva, da se vidi, da nisi od mene pahnen med ptuje, marveč povabljen k svojim.

Toda čemu te nagovarjam, ker vem, da si že naprej poslal ljudi, ki te bodo z orožjem pričakovali pri Aurelovem trgu? ker vem, da si z Mallijem pobotal in določil dan? ker vem, da si naprej poslal tudi tistega srebernega orla (bandero), kteremu si odločil v svoji hiši svetišče tvojih hudobij,

ki bo tebi in tovaršem zanesljivo naklonil pogub in pogin. Ali ti bi mogel dalje biti brez njega, ki si ga častil na moritev grede, ki si od njegovega oltarja velikrat stegnil po umoru brezbožno desnico?

Narodne stvari: priče, navade, stare vere.

(Nabral prof. M. Valjavec.)

XVII. Bolest, vračtvo*).

1. Banjke se napravijo na ruki jeli na nogi pak jesu ljudi koji je znaju pregovoriti; samo nekakvu molitvu izmoli i miam mu prehadjaju. Varaždin.

2. Ona jabuka, koja visi na božič ober stola, mora se na Štefanje hititi v zdenec i v zdenecu biti do treh kraljov, onda mora se van 'zeti i 'saki je mora koštati od hiže, onda ne lada beteg pri oni hiži. Var. Toplice.

3. Ako gdo čuje koga ze zraka za ime zvati, onda se ne sme oglasiti, kajti je to cuprija i na njega se zruši veliki beteg. Var. Toplice.

4. Ako človek ima kakov beteg smrdeči, mora si kupiti jenoga gimpla pak mora tak dugo gledeti vu njega dok dočme te ftič žmereti. Te ftič onda za nekuliko vur ferkne a te človek bu onda zdrav. Ako te ftič neče dugo žmereti, onda se te človek nemre prek sedem let zvrčiti i mora vu tem betegu imreti. Te človek mora toga ftiča na vek hraniti i ako on vumre, te ftič se mora spustiti, drugač bi on te beteg, kojega je na se zvlekel, na drugoga vu ti hiži spustil. Var. Toplice.

5. Proti suhomu betegu: vlovi kaču on den pred Ivanjom i zvleci joj kožu, mašću spravi, 'zemi od pure leto dan stare mehkoča čistoga dreka, od srednje dobe človeka šmrklja gda ima kih, k temu međa jumferhonik, drača tak zvanoga pod silu živ, toga čvrsto stuči, s pivom nalej i ožmekni ter ovo vse skupa v jednom teglecu zmešaj i vsako jutro na tešče jednu žlicu potroši. Židovinjak.

6. Ako človek mladoga meseca spod strohe gledi, onde je celo leto betežljiv. Var. Toplice.

7. Ako človeka po noči kaj zazove vu snu pa ako se oglasí, on bude betežen. Varaždin.

8. Gda je koje marše betežno, mora si vodu stopiti, vu struganju zapičiti iglu šivanicu, onda vu križ deti troje vilice i tri nože a gor mora poveznuti lonec, onda mora vodu tu nutri vlejati, ako voda ide vu lonček, onda je vurčeno marše, ako nejde, onda neje vurčeno. Varaždin.

*) To je nastavek narodnih stvari, ki sem jih začel v slovenskem Glasniku leta 1866. razglašati. Razglašanje je nehalo, ko je 1868. leta Glasnik nehál. V Glasniku so razglašeni tile oddelki: I. sudjenice, II. vile, III. nočni človek, IV. Movje, V. vučji pastir, VI. svečari, VII. vodeni človek, VIII. divji lovec, IX. škratec, X. hajduki, XI. pozoj, XII. Torka, XIII. zemeljski svet, sunce, mesec, zvezde, XV. zanos, porod, krst, dete, XVI. sprevod. Ime konec vsake številke kaže kraj, kjer se je to slišalo ali zapisalo. Kraj sam brez dodatka je na Hrovaškem a z dodatkom štr. na Štajerskem.

9. Ako gdo začuje, da ga negdo po imenu na dvorišču zove pak ako se oglasí, onda bu na skorom betežen. Varažd.

10. Tisti kerí ma bradavice more vzeti evirnato nit pa zvezati telko batov na joj, kelko má bradovic. Gda to napravi, more toto nit pod kap zakopati; te gda tota nit sprhne, znebi se bradovic. Stara Cesia, štr.

11. Bradovice eden od drugoga te dobi, če mo je na rokah ali ke indi prešteje. Sv. Bolfank. štr.

12. Ako koga glava ali kaj drugo boli, mora se pregovarjati i to tak, koga glava boli: „mene glava boli“; on drugi: „psa boli i pes trpi“. Tak se mora do tretjega, onda mam prestane boleti. Var. Toplice.

13. Kad se komu napravi divja kost, treba samo dignuti kost kakvu god na putu, ali nč smeti imeti svoju vu misli pak ž njom triput prekrižiti po njoj. Varaždin.

14. Gdo ima mrtvo kost pak ju oče odpraviti, on mora iti na cintor pak gda najde kost, onda ju mora zdignuti pak potegnuti po bolečem pak reči: samo si došlo, samo prejdi. Varaždin.

15. Ako človeka rad krč vleče, naj si dene brde tkalečke na želodec. Varaždin.

16. Ako komu krv iz nosa curi, toga ne bu glava bolela. Vukovci.

17. Ače komu krv 'z nosa ide, onda si dene na vrat železo zdeno, onda mu prejde. Koprivnica.

18. Dere krv 'z nosa teče, te more koren od voščike stuči pa v nos porinoti te pa mali prst na roki zvezati pa tak dugo pistiti, doklič se krv zastavi. Sv. Bolfank.

19. Ako ide gdo gologlav pod večer van onda dobi mrake: vu vuhu ga trga i nikej ne čuje. Onda babe zemeju malo mehena borovice i trave koja rase pri štengah; onda na lopatku denu žerjavku a na nju denu te trave; on koj ima mrake mora deti glavu nad žerjavku pak glavu mu pokriju z robcom. On sumpor mu vudri vu glavu i od toga prestanu mraki. Ivanec.

20. Ako ima dete mrake, onda se zeme od trih voglov od hiže slama krovnica pak se dete s tem podkadi pak zgubi mrake. Varaždin.

21. Komu se prsti začehavleju mora si po prsah tri put potegnuti z onim prstom, koj mu se začehavle ali pak mora voglena goručoga brenuti po komenu. Varaždin.

22. Ako komu smet vu oko opadne, samo naj se za ono oko prime i naj tri put plune i reče: Fuj slepo oko! Varaždin.

23. Koj ima beteg šafrnjak naj se samo pred gajbu gde je gimpel nutri, postavi pa naj gleda mirno vu ftiču. Ona mam on beteg ná se 'zeme i ako pogine, onda človek ozdravi, ako pak ne pogine, onda se človek nemre 'zlečiti. Varaždin.

24. Keri trešliko má, naj si nofte z rok pa z nog obreže pa v vojsk omota pa vütro pred suncom na vrata obesi, ali pa naj nofte v jajce dene, v trdo sküha pa ftičom zdrobi pa pojesti dá. Tüdi

te se zvrtaš, če nofte v hrastovo drevo zabiješ. Sv. Bolfank.

25. Tam gde psi ili mački drapaju, se ne sme iti, ako bi išel, dobil bi trganje v negaj. Varaždin.

26. Ako koga trga vu nogaj ili ako ima krč, mora si gledati da bude gde našel štrik na putu čez kojega su išla več kola i z onim štrikom mora si zvezati nogu i vu vek imati zvezanu, onda ga ne bu više bolelo niti krč vlekel. Var.

27. Gda se ide kam po vračtvo, ne sme se nikaj govoriti, po kaj ide i za kaj bude, kajti onda ne hasne ono vračtvo. Var. Toplice.

28. Ober luka ali ober česa god na vrtu ali na polu mečejo svinjsko govno za to, da ga onda ne je moči vreči. Var. Toplice.

29. Ako se človek na obluku briše i ako koga čez obluk vidi, onoga vreče, ali vurči. Var. Toplice.

30. Ako se človek s kojom babom zestane, pak ako ona rada vreče, onda mora reči vu sebi tri pot: v riti ti je nos. Var. Toplice.

31. On človek, koj ide na mladu nedelu na jedna vrata nutri a čez druga van, on vurči. Varaždin.

32. Vraštvo za vüroke je toto naj boljše, da človek kteri je zvrčen, plüne devet krat na členke prstne, na roki pa da si izmujvle s totimi slinami oči. No gdajto dela, more si poleg misliti na tistega ali na tisto za kerega misli da ga je zvrča. Drugo vraštvo za to je, da se tri vogleni vržejo vo vodo in da se z onoj vodoj sperejo oči in zmočijo žile. Drugo vraštvo je, da se oča naš na opak moli: amen, hüdega od . . . i glih tak se morejo vogleni vo vodo vrči in oči in žile zmočiti. Stara Cesta. štr.

33. Ako gdo dojde v štalu koj vkriž gledi, mam ga stiraju š štale veleči da bu vurčil koje marše. Selno.

34. Gda se kakvogod malo živinče zvali ali poleže, ne sme se človek čuditi, neg mora pljunuti na zemlju poleg te živine ali na živinče samo, kajti, ako se čudi, vreče živinče. Selno.

35. Ako gdo oče zeznati jeli su vuroki, mora zeti friške vode, nalejati ju vu žlicu i vu drugu posudu sedem žlic vulejati i za tem nazaj vu prvu posudu vulejati; ako vezda dojde osem žlic, onda su vuroki, i ako se ova voda pije, prestanu vuroki. Varaždin.

36. Ako gdo hoče znati, je li su vuroki, naj zeme lonček a ide na zdenec po vodu, ali se ne sme nikam ogledati gda tam ide i gda nazaj. Za tem naj dene nutri tri vuglene ili pet ili sedem ili kuliko god, samo ne smeju na par biti. Ako ideju mam dol, onda su vuroki i ako cviliju; a ako gori ostanaju, onda nesu vuroki. Ona voda gde vugleni mam dol ideju i cviliju, mora se piti i s tem se vuroki zvrčiju. Varaždin.

37. Ako su veliki vuroki, onda se mora zeti kovačka voda ili vođa s' treh zdencov, pak se zeme mekla i na opak obrne, zatem nož, vilica, žlica, kuhača, kluč gledači (gledači kluč je on koj ima vu sebi luknju) i to se se naopak obrne i

ova voda se tri put preleje čez ovu preobrnjenu meklu nož vilicu žlicu kuhaču kluč i popije, za tem se namoči desna ruka i na opak po levom obrazu hmije; onda leva pak se po desnom obrazu hmije; potlam se desna ruka namoči pak se leva ruka hmije, zatem leva pak se desna hmije. To se tri put tak napravi i do sakoga trejtjega voda pije. Varaždin.

38. Nekoji vračiju vuroke tak, da, gda vu vodu hičeju vuglene govoriju: „Bog pomori, (izreče ime onega kojega vrači kakti: tebi Matek) i ajngel tvoј čuvar! ako ste vuroki, odhajajte tam od kud sunce izhaja i kam zahaja i pretvoríte se vu prah i pepel!“ Varaždin.

39. Vuroki se vračijo ovak: baba zeme lonček s friškom vodom, koju mora on, koj je vurčen, donesti pak zeme tri vruče vuglene, pak hiti jednoga za drugim vu vodu. Ako cvrčiju, onda so vuroki, onda dá onomu koj ima vuroke te mora tri put gutnuti i onda si glavu i ruke mazati, tak do trejtjega. Varaždin.

40. Da se vuroki zvrčiju mora napraviti vuročnu vodu: mora iti na zdenec po vodu ali se ne sme nikam ogledati; onda mora hititi žereče vuglene nutri, najpredi sedem, onda pet, onda tri, a šidgar gda hiti vuglena nutri, mora reči: hodi krivi van, pravi nutri. Onda on koj je vurčen, mora piti do trejtjoga, onda si mora hmiti oči, onda levu ruku i levu nogu i desnu ruku i desnu nogu. Varaždin.

41. Ako gdo koga vreče od one hiže, gde je betežnik mora iti k babi koja zna vodu vuročnu delati, z lojnčekom po poldan. Ona zeme čistu vodu i moli pet otečnašov i pet zdravomarjih i pusti vu vodu tri vuglene i naziva imenjaka od betežnika i po tom mu dá vodu. Gda nese dimo vodu ne sme se nikam ogledati celoga puta, kejti drugač ne bi nkej voda hasnila. Onda mora betežnik tu vodu piti tri put i mora si prati ruke noge i lice. Rakovec.

42. Gda prasica mlade skoti, onda se ono strebilo mora posušiti na treski pak ako gdo vusad ima s tem se naj nakadi, mam vusad žgubi. Židovinjak.

43. Ako gdo ima zimicu, mora iti v šumu i tam na mladi jalši zarezati z nožom šest put i reči: tu ostani, zimica. Onda več nema zimice. Varaždin.

44. Ako gdo ima zimicu, mora imati od sedem gospodarov koščice od tikvih in one koščice mora skuhati i v oni vodi se kupati, onda ga pusti. Varaždin.

45. Ako je človek jako betežen na zimici, pa ako se hoče osloboditi zimice, mora kupiti kruh pak na njega plnuti i staviti ga kam na put pak on koj to zdigne, dobi zimicu, a ov koj ju je imel, žgubi ju čisto. Varaždin.

46. Ako ima gdo zimicu mora se onda, gda vse pak ide zimica nad njega, jako napiti tak da sam za se ne zna; onda nju zapije. Varaždin.

47. Ače gdo dobi zimicu, veliju da je vrečen, ali da je mimo coprnije išel i da su ga coprnice zacoprane. Koprivnica.

48. Ako ima što zimico pak se oče nje osloboditi, mora povedati naj predi, je li ga što vrekel, a to pozna ako ga jako glava boli. Zato onda vre znajo da mu je koja baba to napravila, pak zemejo vodo, denejo notri tri voglene pak stopijo vodo, a z onom vodom gda je vroča, mora se betežen tri pot oprati i ne se obrisati dok se samo ne posuši. Tri dni se to mora delati. Medjimurje.

49. Gda ima gdo zimicu, onda mora iti čez prelaz i v desni čižmi mora nositi tri drače, koji su kak logožarec, i mora deti toliko grahov peč vu rolek, koliko je let star. Gda se spečeju, mora je zakopati vu gnoj i gda se sklijeju, onda bu ga zimica ostavila. Rakovec.

50. Ako ima gdo zimicu, mora se vzeti kostura i ž njom na meji vrezati paža i vu onu luknju tri put huknuti, pažu gor postaviti i kosturu nutri zapičiti. Za tem mora po jedni meji gor a po drugi dol bežati i brzo vu postelu iti i pokriti se, i koj onu kosturu vzeme, on zimicu dobi. Var.

51. Ako ima gdo zimicu naj vzeme konoplenu preju s kolovrata i šibu 'z mekle šibrate i na ti šibi mora narezati tuliko potezov, kuliko je zimic imel. Za tem se ova preja za ovu šibu priveže i odnese se na oreh gde se takaj i priveže, ali se ne sme gda nazaj ide nikam ogledati; zimica ga ostavi. Varaždin.

52. Ako ima gdo zimicu, mora iti vu krčmu pak zapovedati vina, naj brzo donese, pak mora stoječki nekuliko popiti a nekuliko ostaviti pak koj ono ostavljeno vino spije, on dobi zimicu a ovoga ostavi. Varaždin.

53. Kuliko put je gdo imel zimicu tuliko put nek nareže frišku palicu pak prek sebe hiti; ali pak se luk na križ nareže pak se hukne tam tri put i hiti se čez sebe ali na vulicu ali kam drugam. Varaždin.

54. Gdo hoče zimicu zgubiti mora iti vu krčmu i piti jeden ili dva put vino a onda oditi i nika ne sme reči je li na porgu je li bu platil, samo mora oditi. Varaždin.

55. Človeka more vreči ili muž ili baba ako ga jako jezi, pak veli: oh kak si lepi! pak gda to zgovori v zemlu pogleda. Gda je človek vurčen, onda pošleju po babu, koja zna vodu za vuroke pripraviti. Ona zeme lonec vode pak nutri dene pet vuglenov; ako na vodi staneju tri, onda ga je mužki vurčil, ako dva, onda žena. Gda vodu pripravlja, moli na opak otec naš, i gda je voda gotova, namaže betežnomu čelo i po palcih na ruki i na nogi, i onda mora još malo vode piti. Var.

56. Ako je dete vrečeno vračiju ga tak: kupica gde je vuglenje nutri lije se prek oštrine kojega noža vu zdelu na tri mahe pak se na prvi mah reče: vu ime oca, na drugi mah: i sina, a na tretji mah: i duha svetoga, amen, onda se opet vlije iz zdele voda vu kupicu ter se opet tak dela i to tri put. Za tim se namočiju dva prsta vu vodu i dete se tri put prekriži na tri mahe, na prvi mah: vu ime oca, na drugi mah: i sina, a na tretji mah i duha svetoga, amen. Gda je to gotovo, onda se pak zeme zdelu i nju na tri mahe opet izleje za detetom isto tak govoreći na prvi

mah: vu ime oca, na drugi mah: i sina, a na tretji mah: i duha svetoga, amen. Varaždin i oko Krapine.

57. Ako kojemu detetu glava boli, onda da človek zna, jeli je dete vrečeno, mora se zeti kupicu punu vode i nuter metnuti tri žerjavke razvračene pa mam za tim ruku na kupicu položiti. Ako vsi tri vugleni na dno padneju, onda je dete od muške glave vrečeno, ako dve žerjavke dole padneju, onda je dete od ženske glave vrečeno, ako pak jedna žerjavka dole opadne onda neje dete vrečeno neg mu onak boli od kaj drugoga. Varaždin.

58. Koga zubi jako bole, te mora guskin drek, sol, ocet i beli luk v črepici speči i v cupicu deti, ter onda v zub postaviti. Židovinjak.

59. Koj si oče žalte odpraviti, mora se me-seca maja s hrzenom rosom hmivati. Varaždin.

60. Koj ima žvale, mora rubaču naopak obrnuti, pak z robanjkom na saku stran tri put pot žvalah potegnuti ili pak mora s konjskimi žvalami na saki kraj potegnuti tri put. Varaždin.

61. Koj vu postelu šči, mora ono isto jutro pred desetom vurom iti na vrt, tam gde stoji koj trs po seb, a jako dobro je, či trs vnogo rodi, pak palicu od trsa van sneti pak vu jamu se poscati pak onda palicu na drugom kraju nuter vteknuti. Onda već toga ne bo delal kaj je do vezda napravlal. Ako pak to ne hasni, naj ide drugi put takaj tak; ako pak to ne bu hasnilo, onda naj to po tretji put napravi pak onda mora koristiti, ar mu coprnice pomoreju. Varaždin.

62. Koj saki petek nofte reže, on ne bu nigdar dobil zimicu. Varaždin.

63. Koj navek predi ruke briše gda se hmiva nego glavu, on ne bu nigdar dobil zimicu. Var.

Marija Stuart.

(Životopisna črtica.)

Ime: „Marija Stuart“ se poetično glasi iz preteklih stoletij. Z otožnostjo se vsak spominja življenja te lepe mlade kraljice, o kateri res veljajo besede pesnikove: „teško glava počiva, katero krona tišči“.

Že od mladih nog je njeno življenje bilo solzapolno. Osmega grudna 1542 rojena hčerka Jakoba V. kralja škotskega, postala je že za osem dni sirotica, ker bil jej je oče umrl. Zapustil jej je kot edini hčerki kraljestvo, in devet mesecev stara je bila v Stirlingi kot posestnica prestola škotskih kraljev maziljena. V gradu štirlingskem in v samostanu Inch-Mahome je živela svoja otročja leta, vesela in zdrava skakljala po kamnitih potih, in plazila po pečinah bližnjih gorâ. Lepo krasno dekle je ljubilo vse, posebno je bila strastna plesalka, in vse, kar jo je srečalo, jo je čestilo kot prekonaravsko bitje. V šestem leti njene starosti so jo iztrgali iz tihega njenega življenja. Poslali so jo na francoski dvor, da bi se tam odgojevala, posebno pa iz tega namena, da bi se zaročila z mladim kraljevičem

(Dauphinom), poznejim kraljem Francem II., ki še takrat tudi ni več štel, nego pet golih let. V sijajnem dvoru Valoacev, ki pa je tudi takrat v Evropi bil eden nar nemarniših, se je njeni krasoti vse klanjalo, in ni zastoj je rekla Katarina Medicis: „mala škotska kraljica se le sme nasmehljati, in vse francoske glave jo ubogajo“. Tukaj je Marija vidila dvorsko frivolnost in pohotne nemarnosti, ki so pozneje na osodo njenega življenja tak velik upliv imele. 24. aprila 1558, isti dan, na kateri je Elizabeta nastopila prestolje Anglije, je bila 16 let stara devica s Francem II. poročena. Leto pozneje je bila kraljica Francije, in leta 1560. že vdova. Marijina nar lepša upanja so skoz naglo smrt njenega moža bila uničena, ta smrt jo je tudi peljala iz prestola francoskega. Z temnimi slutnjami je zapustila Francosko, podavša se na povabilo škotskega parlamenta v svojo domovino. Bila je s sumno sprejeta v poglavitem mestu Skocije. Njena vera ni bila več vera njene dežele, kajti Škotska se je že leto dni prville katolicizmu odpovedala, in sprijela nar strožji kalvinizem. Tudi lehke in polzke francoske običaje in neumno zapravljalivost francoskega dvora je prinesla s seboj, kar jej je otujevalo srca podložnikov. Zaslepljena v lepoto svojega stričiča Rob. Darnleya, katoliškega plemenitaša, se je v mesecu juliju leta 1565 ž njim omožila, dasiravno je bila vsa dežela zoper to ženitvo, in so jo svarili pred tem korakom. Mož njeni je bil surov in razuzdan, in sedaj se je začelo prvo dejanje njene tragičnega življenja. Darnley je bil izklican za kralja. Z njegovo pomočjo je mislila Marija, da bo de katoliško vero sopet v Skociji ustanovila in svoje pravice, ki jih je imela po svoji babici, sestri kralja Henrika VIII., na angležki prestol, si posilila. Ali previdnost božja sklenila je drugače. Marijin skromni tajnik, nek italjansk pevec z imenom Rizzio, se je znal jej tako prikupiti, da je smel ž njo občevati preprijazno in črez meje dvorske etikete. Darnley je začel sumiti o zvestobi svoje žene, se zaveže z deželnimi velikaši, in sklenili so tega mogočnega Italijana iz poti spraviti. Ko je kraljica nekega večera v svojem gradu Hollywoodhouse z svojimi gospojami družicami in Rizziom pri mizi sedela, prišel je kralj z oboroženimi spremljevalci, in je dal Italijana pred očmi kraljice umoriti. To dejanje je ugasnilo slednjo

iskrico ljubezni do Darnleya v Marijinih prsih, in le ena misel jo je obdajala: Osveta, strašna osveta (mešča)! Pristop druge osebe še je spravil Darnleyevo in Marijino osodo kmalu do določbe.

Marija je iskala pri nekem škotskem velikaši z imenom Bothwell v svoji sili pomoč proti svojim puntarskim podložnikom in proti svojemu možu. Bothwell je bil lep, močen mož, in Marija se je spustila ž njim v preveč prijateljske zaveze. Grofu vendar bilo je več mar za oblast, nego za kraljico, in sklenil je, kralja umoriti in samega sebe na njegovo mesto postaviti. 9. februarja 1569. zleti jedva ozdravljeni Darnley, ki je stanoval v samotni vili blizo Holywooda s stanovališčem vred v zrak, gradič je bil podkopan, strelni prah potrošen po jamicah, in družega jutra so našli na bližnji njivi Darnleya mrtvega in vsega razkosanega. Koliko je Marija pri tem hudodelstvu sodelovala, zgodovinopisci sodijo iz te okolščine, da je podala roko umorivcu svojega moža, in se ž njim poročiti dala. Sedaj se vzdignejo protestantski plemenitaši proti kraljici in Bothwellu, ki je mladega kraljeviča sina Darnleyevega z Marijo hotel v svojo oblast dobiti. Po nesrečnem boji je moral Bothwell pobegniti zapustivši svojo ženo v deželi. Škotska krona je bila postavljena na glavo Marijinega sinka pod imenom Jakob VII., Marija sama pa je pobegnila brez vsega spremeljalstva živeča na potu ob ovensem kruhu, v Anglijo, da bi našla zavetje pri kraljici Elizabeti. Ali tukaj je našla le ječo. Bilo je zoper koristi Elizabetine, Marijo sopet na prestol spraviti, ker bala se je, da bi Marija vtegnila protestantsko gibanje zadušiti. Poskušnje pobegniti, prizadevanja katoliških strank drugih dežel, dalje poskušnja Elizabeto iz življenja spraviti v korist Marijine rešitve, vse to je mlado kraljico gnalo v žalostno osodo. Po vjetji 20. let trpočem so 18. februara 1587. dvojno žrtvo lastne lahkomišelnosti in malomarnosti, dalje sovraštva Elizabetinega peljali v s črnim suknom ogrneno dvorano v gradu Fotheringhay, in pod sekiro rabeljna je padla kraljčina glava. Pesniki so sicer Marijin značaj idealizirali, ali neoprosljiva zgodovina ga ostreje sodi. Vsaj celo Schiller jej v usta položi besede:

„Auch nicht durch Hass allein, durch sünd'ge Liebe
Noch mehr — hab' ich das höchste Gut beleidigt“.

D. T.

Oddel za slovstvo in umetnost.

Daniel François Esprit Auber.

Daniel François Esprit Auber (izgovori Obér), se je rodil 29. januarja 1784 v Kajen-u, ko so njegovi stariši potovali v to mesto. Auber je bil eden tistih srečnih, ki vživajo skozi celo dolgo življenje neomahljivo popularnost, ktero čast celo valovi hitro dereče dobe, kakor je naša, ne morejo poplahniti. Koliko sprememb je preživela

muzikalna zavest od prvega prihoda Auber-ja, koliko sostav in postav se je v tem času rodilo in pokopalo! Toda Auber je bil iznajdljiv Francoz in premagal je vse viharne boje na muzikalnem polju in povsod, koder živijo glasboljubni ljudje, pri vseh narodih, po celem svetu je slovel in bode slovel mojster Auber. Njegove skladbe zadnjih let so sicer nekoliko zastarele, in pomagal si je z raznovrstnim lišpom, da je dosegel ž njim

„appareance de jeunesse“; toda tista gracijoznost, ko pri prvih delih, veje iz njih in očara vsacega. Auberja so Nemei mnogokrat krivično sodili, deloma iz zavidljivosti in porednosti, deloma pa zaradi tega, ker ga niso razumeli, nemški kritiki so prezirali, da je Francoz, ter da piše za Francoze, a ne za Nemece. In ravno za to, ker je v francoskem okusu skladal, se lahko najdejo vse prednosti in slabosti v kompozicijah: on je bil pikanten, živ, bistroumen, celo koketen, in pred vsem drugim hotel je razveseljevati sebe in druge; sentimentalnost ni bila njegova navada, ali on je vedel s svojimi kompozicijami izraževati burno življenje, in raji se je gibal v salonu med nališpanimi gospemi in gospodi, nego da bi bil napeval luno in da bi bil sanjaril o romantičnih idealih. Tedaj je tudi bila komična opera njegovo polje, na katerem se je z največo srečo gibal; tu je njegovo skakajoče vodstvo melodije, njegova oestro navdarjena ritmika in pikantna harmonizacija originalna. Večkrat se je poskusil k večim resnim operam muziko pisati, toda večidel so bile to le poskušnje in le „Nema iz Portiči“ ima vzvišeni povzdig, v kateri riše znamenite situacije z znamenito muziko.

Med komičnima operama se štejete za najboljše „Zidar in ključar“ in „Fra diavolo“; kajti v njih je pokazal, da pozna gledišče skozi in skozi, in da ga je vodil pri skladbi elegantni pravi takt.

Iz Auber-jevega navadnega življenja je malo zanimivega povedati. Njegov oče je prodajal bakroreze v Parizu in je živel v dobrih okoliščinah; sina je dal podučiti v muziki, toda le za veselje, ker namenil ga je za kupčijo. Ker pa Auber-ji kupčijski stan ni dopadel, in ker je njegov oče ob času julske revolucije vse svoje premoženje izgubil, vrnil se je k muziki in se je pod vodstvom Cherubinijevim učil, kar mu je še manjkalo, poprej pa je že mnogo kompozicij poskušal, romance, trio, in večidel čelokoncerte za violinčelista Lamare, kakor tudi nekoliko malih oper (n. pr. „Julija“).

Po končanem učenju komponiral je najprvo eno mašo (iz katere so posamezne številke prešle pozneje v opero „Nema iz Portiči“) in se poskusil z malo opero: „Le séjour militaire“ (leta 1813), ktera pa ni dopadla, kakor tudi druga opera: „Les billets doux et le testament“. Še le z opero „La bergère chatelaine“, in ko je posnemal Rossini-a se je priljubil občinstvu, in zložil je zdaj opere: „Ema“, „Leocadio“, „Leicester“ itd., ktera dela pa niso romale daleč čez francozke meje.

Njegove prve opere, ki so tudi na Nemškem dobro dopadle so: „Le concert à la cour“ in: „La neige“ (1824). Od tega časa pa do smrti se je število njegovih oper neskončno pomnožilo.

Naj še naštejemo vsaj veči del Auberjevih oper, katere so mi znane: „Julija“, „Séjour, militaire“ v 1 dejanji (1813) „Le testament et les billets doux“ v 1 dejanji (1819), „La

bergère chatelaine“ v 3 dejanjih (1820), „Ema ou la promesse imprudente“ v 3 dejanjih (1821), „Leicester“ v 3 dejanjih (1822), „Vendôme en Espagne“ in „La neige“ v 3 dejanjih (1823), „Le concert à la cour“ (1824), „Leocadio“ v 3 dejanjih (1824), „Le maçon“ (1825), „Fiorella“ (1826), „Le timide“ (1826). „La fiancée“ v 3 dejanjih (1826), „La muette di Portici“ (1828), „Fra Diavolo“ (1820), „Le Philtre“ (1831), „Le Dieu et la Bayadère“, „Le Sermente“, „Gustav III.“, „Lestocq“ v 3 dejanjih (1834), „Le cheval de bronze“ v 3 dejanjih (1835), „Actéon“, v 1 dejanji (1836), „Les chaperons blancs“, v 3 dejanjih (1836), „L'ambassadrice“ v 3 dejanjih (1836), „Le domino noir“ v 3 dejanjih (1837), „Le lac des Fées“ v 5 dejanjih (1839), „Zanetta“ v 3 dejanjih (1840), „Les diamants de la couronne“ v 3 dejanjih (1841), „Le duc d'Olonne“ v 3 dejanjih (1842), „La part du diable“ v 3 dejanjih (1843), „La Sirène“ v 3 dejanjih (1844), „La Baracolle“ v 3 dejanjih (1845), „Haydée“ v 3 dejanjih (1847), „L'enfant prodigue“ v 5 dejanjih (1850), „Zerline, ou la corbeille d'oranges“, v 3 dejanjih (1851), „Marco-Spada“ v 3 dejanjih (1852), „Jenny Bell“ v 3 dejanjih (1855), „Manon Lescant“ v 3 dejanjih (1856), „Le premier jour de bonheur“, „Rêve d'amour“.

Umrl je Auber 11. maja 1871. leta v 87. leti svoje starosti v Parizu, ko je še divje vladala komuna; mrliča so položili v neko klet cerkve sv. Trojice, iz katere je bil 15. julija slovesno prenesen na pokopališče v Montmartre, ko je vojska narodne vlade premagala komuniste.

Vojteh Valenta.

Judaževa glava

v sliki: „zadnja večerja“ od Leonarda da Vinci.

Znana predstava zadnje večerje, katero je ženijalni čopič slavnega florentinskega mojstra Leonarda da Vinci nam kot veliko sliko na steni refektorija v dominikanskem kloštru Santa Maria delle grazie v Milanu zapustil, in katera je po raznih kopijah splošno znana, se šteje z vso pravico med najimennitniše umotvore sredovečne umetnosti. Ta slika je glavno delo velikega mojstra, ki je v družbi z Michel Angelom in Rafaelom Sanzijem dal najmočnejši pogon za novo ožvljenje v Italiji. Pred to sliko ni še nobeden slikar bil tako drzen, pa tudi tako srečen v vrstenji skupin (grup), v risanju značajev posameznih glav, nikdar niste se čista človečja lepota in resnica tako svečano družile s sveto resnobnostjo in notranjostjo religiozne predstave. Znano je, da Leonardo da Vincieva slika hoče udelavnost onega hipa izraziti, ko zveličar v družbi svojih učencev prorokuje: „Resnično Vam povem, eden izmed Vas me bode izdal“, in ko se vsled teh besed žalost, čudenje, nemir in osupnenje posameznih učencev lotijo, mi-

slečih, da ni mogoče, da bi eden izmed njih mogel tako hudoben biti, svojega mojstra izdati, in ko se vsi nedolžne čutijo razven ednega, kateri sede poleg učenca ljubezni mošnjo krčevito roko drži, in v svojem osramočenju viseč med sovraštvom in strahom solnjak prevrže. Kako lepo in umno se vrstijo skupine v tej sliki! V sredini Bogu udani izveličar z raztegnenimi rokami, povešenimi očmi z glavo malo na stran nagneno, podoba pobožne resignacije, ob levi strani izveličarjevi dve skupini v strastni razdraženosti, edna k mojstru obrnena, druga živo med seboj govoreča, pri vseh izraz različnih afektov v ganenih obličjih. Ob desnici izveličarjevi pa pobitost, plašljiva opazljivost, ti-hota in rahlo vpraševanje, in v sredini skupine iz-dajalec sam, z zagriznenim ostro rezanim pro-filom, kako s hudobno vestjo k izveličarji pogleda, in ga naglo vpraša: „Jeli sem jaz, Rabbi?“

Slavni umotvor Leonarda da Vinci pa je prav skažen prišel med svet; krivo je bilo, da je bil malan z oljnatimi farbami v mokrem kraju, in celo še je enkrat pri nekem poplavi voda v refek-torij stopila, in sliko poškodovala. Slika 28. stop. dolga, podobe poldruga životne podobe so trpele tudi veliko v bojnih časih, enkrat je vandalizem celo vrata dal napraviti na onem mestu, tako, da je podoba Kristova celo uničena. Vendar slava Leonardovim učencem! Oni so koj po svršetku mojsterske slike jo po sveti razširili po izvrstnih kopijah, in glave apostolov je Leonardo prvlje na papir narisal, te črtice so sedaj vse v Weimaru hranjene. Leonardo da Vinci je eden nar večih veleumnikov vseh časov, slovel je v poeziji, v godbi in v teoriji umetnosti, bil je ženijalen stav-bar, inženieur in pisatelj v umetnostnih stvareh, in zanimivalo bi marsikaterega naših bralcev, ako bi nam kateri naših čestitih sodelavcev popisal njegovo življenje in delovanje. Da še opravičimo nad-pis tega članka, naj še priobčimo manje znano anekdoto.

Leonardo da Vinci je, kakor je že omenjeno, slikal zadnjo večerjo na stene refektorija domini-kanskega kloštra v Milanu. Načelnik kloštra je bil znan kot varčen mož, in nekoliko preveč malo radodaren.

Slavnemu umetniku je slabo postregel, in mu prinašal prav kislega vina. Vsak dan pride in tira našega slikarja, naj vendar enkrat dogotovi svojo sliko, češ, da klošter je ubog in bratom treba prostora. Leonardo se izgovarja, da nima še ideala za Judežovo glavo. Ko enkrat prior kloštra zopet pride se svojim kislim vinom, ga Leonardo ostro pogleda, narisa konture Judeževe glave, in prosi priora, naj ga samega pusti. Ko prior odide, potretira Leonardo priorovo obličje baš tako živo in zvesto, kakor je bilo in natura. Pobere svoje slikarsko orodje, in zgine iz Milana. Koj se je zvedelo to maščevanje, in mislite si, kako je naš prior bil razkačen vidivši svojo obličje zraven učenca ljubezni. Hotel je uničiti vso sliko, ali ni njegovi bratje, ni mestna gosposka ni tega dovoljila, in ni mu ostalo druga, nego prositi, da ga preselijo v kakošen drug klošter, da mu

ne treba gledati vsaki dan — Judaževe glave.

Leonardo da Vinci ima to ime ker se je v gradu Vinci blizo Florence 1452. narodil. Njegov učenik je bil podobar Andrea del Verrochio, ka-terega je kmalu presegel. Ne samo izvrsten slikar je bil Leonardo, nego tudi v drugih umetnostih in vednostih izurjen, zraven tega eden najlepših in močnejših možev svoje dobe. Milanski vojvoda Ludovico Maria Sforza ga je poklical na svoj dvor, pa ne kot slikarja, nego kot muzika in im-provisatorja. Ni v tej službi dolgo ostal, temuč ustanovil veliko akademijo umetnosti, v katero so dirjali od vseh strani učenci. Leta 1499. se je v Florencio nazaj podal, leta 1513 pa z vojvodom Giuliano de Medici v Rim odšel in v službo pa-peža Leona X. stopil. Leta 1516. ga kralj Franc I. na Francosko pokliče, kjer pa skoro 1519. v mestu Amboise umerje, kamor se je na prošnjo kardinala George d' Amboise bil podal.

Zraven njegove slovite: „zadnje večerje“, še slovi njegova slika: „La belle Ferroniere, Leda, Carita in Janez Krstnik“. Velik je bil Leonardo da Vinci kot arhitekt, on je vodo Addo v Milano napeljal, in kanal, kateri je tudi za plavanje pri-kladen, od Mortesane v doline chiavenske in v Veltlin 200 milj daleč ustrojil. D. T.

P e s m i.

Iz literarne zapuščine Jakoba Košara.

(Glej „Zora“ štev. 2.)

IV.

Jutro.

Že svitla rosa polje moči,
 Že v hladnem jutri zarja poči,
 V doline že se skriva mrak,
 Iz morja modrega na nebi,
 Hiteče megle veter trebi,
 In žarno bliska solnčni trak.

Počasi megle se žarijo,
 No solnčni žari gor bežijo
 Skoz firmamenta velki krog,
 Vu rosi vetrec travo gible,
 No silje se vu hladi zible.
 Veselja zliiva se natok.

V žarečem zlati vse se svéti,
 No solnce je začelo vléti
 Toploto svojo na bregé,
 Zdaj mračna tema vsa premine,
 Bleščijo v zlati se pečine,
 No stermno čelo od goré.

den 26. decembra 1831.

V.

Obluba.

(Prevod Gessnerovih idil).

Naj, Nimfe, naj je voda vaše vrelečine meni blagoslovljena, kadar si od mojega ledevja kerv mivam, ki je z rane tekla. Naj, o naj mi je ona hasnovita. Nimfe te vrelečine! ne prepir ne sovražstvo sta nad ti kervi kriva. Fantič Aminta je vikal v logi, zgrabljen od volka, on se je derl, ino hitro, bogovom bodi zahvaljeno, sem bil k odrešenji tam. Kda še pod mojimi vdari volk se je kotal, je z ostrim pažnohtom meni ledje oranil! Nimfe! le ne bodite hude, če kalim čisto vrelečino s kervjo, ktera iz rane je tekla! Mladega kozleka bom Vam jutro rano tu na kraji potoka alduval, belega, kakor je sneg, kateri je novič padnul.

25. maja 1830.

Pesmi.

(Zložil Hilarij Zorn.)

I.

Goved o mladem jutru čredo malo
Pastir na pašo prepevaje žene;
Brezskrbno v veje skloni se zelene,
Da stvarniku jutranjo da zahvalo.

Pihlja mu zefir hladni v lice zalo,
In um bistri mu zarje žar rumene.
Da bridkih si nadlog ni zvest nobene,
Da vest 'ma mirno, čelo mu spričalo.

Srce mu čisto, neomadež'vano,
In upati se ni do zdaj učilo,
Življenja saj mu nič še ni genilo.

Zatorej zdaj žalujem, ker prerano
Pastirsko mi minulo je veselje,
Po katerem gorko v prsih skrivam želje!

II.

Sipi srnjak navprek po steni goli
Od groma lovskih pušk preplah in strela!
Strmi v množico, smrtno da zadela
Bi ga, za njim drvi po logu, doli.

Drvi in zre begunec kamorkoli,
Proti temina smrtnega mu žrela.
Rešitve upa žarke otemnela,
Zatorej vda se ter pokoro zmoli.

Življenje boj človeško je krvavi,
Z naravo ki nemilo mu ga bije
Ves čas do tilhe groba samotije.

Zastonj beži, rešitve reva upa,
In dasi grenka vdati se je kupa,
A vdat' železni mora se postavi.

III.

Nevihite čuj šumenje grozovito!
Donenje votlo do nebeškega oboka
Protivno bliža se-narava stoka-
In piš in vriš razsaja silovito.

Kar diše, giblje se, je ravno skrito
Tu hrasta pad, tam skale strašno poka,
V korenju gora stresa se visoka;
Valov peneča brizga zmes srdito.

Srce v človeku druga je narava,
Vihar nesreča, hudo ki ga rani,
Očesni v rane vliva sok preslani.

In zлива vliva, da v obupu plava
Kot čoln na morju-dókler bolečine
Obupa in poznej' al' prej pogine.

Zmesice.**Iz Derbenda,**

20. svečana 1872. *)

(Iz prijateljskega pisma do g. Dav. Trstenjaka.)

Dragi mi Davorine!

Več nego trideset let je, kar nisem Te videl, niti o Tebi kaj slišal, je li in kje živiš. Gotovo tudi Ti o meni ne. Ko sem leta 1839. se od Tebe v Zagrebu poslovil, in išel sreče po svetu iskat, ker svojih študij nisem mogel nadaljevati iz Tebi znanih razlogov, sem se podal v svoj rojstni kraj na Banaško, in stopil v službo pri nekem gospodarji trgovcu, ki me vzame za pisarja na svojih ladjah, in tako sem krožil sedaj po kopnem, sedaj

*) Iz srbskega prevedeno.

Ured.

po vodi kot pravi amfibij. Iz Dunaja v Savo, iz Save v Dunaj in po Črnem morji, sedaj v edno, zopet drugo mesto, ki stoje o bregovih tega burnega morja. Sreča mi je bila prijateljica, in iz služabnika sem postal gospodar, se v Derbendu naselil, vzela krasno Armenko za ženko, imam svoje ognjišče, in tudi druge pogodbe za prijetno življenje. Ne davno bil sem v svojih poslih v Odesi, idem na „ručak“ v edno gostilnico, vzamem v roke odeske novine, in berem da Davorin Trstenjak župnik na Ponikvi, bode ob novem letu 1872 izdaval beletristični in znanstveni časnik: „Zora.“ Brate, natočil sem polno kupico, in rekel sem na glas: Bog živi prijatelja Davorina, sedaj vem, da še živi, in da je še zmirom zvest svojemu narodu, kakor takrat, ko je nas zagrebške dijake — on

Štajarec — učil pismeni jezik jugoslovanski. Tako sem se odločil Ti pisati, i evo! lista iz Derbenda! Da pa dobiš pravi pojem o kraji in mestu, kjer sedaj jaz stanujem, bodem ti opisal krasno mesto, utegneš še, kadar si v zadregi zaradi člankov, moj dopis dati natisniti, in tako bom jaz — nolens volens — Tvoj sodelavec, in Ti mi imaš poslati honorar. Čuj dakle dragi brate!

Pokrajina derbenška se raztezuje kraj zahodnega boka kaspijskega morja, je edna naj lepših cele Rusije, in ključ do Azije. Več, nego sto let so se za njo borili ruski cari z persinskimi „šahi.“ Mesto Derbend — sedaj že precej s peskom zasuta loka — je dolgo bilo poglavitno mesto posebnih „khanov“, ki so stali pod oblastjo persinskih vladarjev. Takrat je Derbend svojim brodivjem obladoval vse lóke kaspijskega morja. Pod šahom Nuširvanom je mesto šteló 100,000 prebivalcev, on je tudi v bližini sezidal tako imenovani kavkaški zid, ki ima 500 stolpov. Leta 1772. je Peter Veliki mesto vzel persinskemu šahu, in je dal sreberne ključe mesta slavnostno nositi po moskovskih ulicah. Mestna vrata so železna.

Šest let pozneje je nek vladar Kalmukov Rusom vzel mesto Derbend, temu pa Šah Nadir, ki je mesto nazaj Persinom v posestvo spravil. Leta 1796 so Rusi vnovič si Derbend osvojili, in Kozake v mestu in okolici naselili. Gotovo ne bodo ga več iz rok spustili. Lega, brate! tega mesta je neskončno lepa. Hrami stojijo po griči, na katerem raste kuruza, žafran, sadonosno drevje, in trta na brajdah. Kakor gnezda visijo „ville“ bogatinov (jaz še nobedne nimam, vendar pošteno kočico) na strmih brežnih višinah, v raznoterem slogu zidane. Mesto ima podobo podolgovatega četverovogla, ki je okrožen z masivnimi kolosalnimi kvadri, visoko nad drugimi poslopji stoluje citadela, nekdanja palača Khanov, ki se veli: Narynge-Kala. Še sedaj vidiš okno, v katero je Peter veliki svoje ime vrezal, in iz tega okna uživaš naj lepši pogled érez prekrasno morskó zrcalo. Pod rusko vlado se je obrtništvo zopet povzdignolo, mesto sedaj šteje 16,000 duš — Kumykov, Turkomanov, Arabljanov, Lezgijev, Gruzinov, Armencev, Židov, Rusov in mene poštenega srbškega čačka. Razen prelepe ruske katedrale, ima še mesto 5 mežid-,malih turskih mošej, armensko cerkvo, kamor hodi moja mamica za me in moja dečad Boga molit.

Vodo dobivamo po žlebih prav dobro iz bližnje gore, petero vodometov kinča grajski vrt, javnih „banj“, (kopelj) je dovolj, in v bogatih bazarih lahko kupiš šarene sage, dragocene shawle, pa žido, in pridelke iz drevesne volne. Turci so umeteljni farbarji, pridelujejo: salep, krapp in indigo, so že celo na Meko pozabili, brž ko ne, ker nimajo dobre vesti. Ta Turčad ti pije dobro vince iz trt, ki jih je dal Peter Veliki tukaj nasaditi, in to pijačo imenujejo: Zihire. O Mahomed, kaj pa ti rečeš érez vse to neverno momčad? Prebivalci so bogati, sadje in vrtni pridelki jim dokaj pomagajo. Velika lepa prihodnost čaka to pokrajino, kadar se tukaj

naselijo pridniši ljudje. Kranjcev bi trebalo tukaj, ali pa marljivih Čehakov.

Vlada ruska dosti stori, da oživi trgovino, izpodbuja na pridelovanje tobaka, žafrana, sladiča, indige itd. Že tudi obrtniško razstavo smo imeli tukaj, torej nismo več barbari, nego že nekoliko „kulturvolka“, kakor Švabi, ki, kakor beremo, zmirom hočejo kulturo na izhod nositi. Ko bi vlada lóko globljeje dala napraviti, bi še trgovina bolje razevetala. Že se delajo priprave. Le šol še nam manjka, jaz učim večjidel sam svoje otroke, kateri govore srbski, ruski in armenski, ker slednji jezik uči jih naša mamica. V Derbendu imamo samo edno večjo šolo, edna pa je v mestu Kuba; kaj je to za pokrajino, ki šteje 1/2 miliona duš? Tudi Tartari imajo svojo šolo in Armenci, ali zagrebški učitelji normalk v onem času, ko sva midva v Zagrebu živela, so proti tem učenjaki, kakor Humboldt. Ako nisi daleč od Zagreba, bodem te obiskal, ker letošnjo leto mislim obiskati svojo drago domovino. A dozdeva se mi, da nimaš dohodkov bogatih, ker si na stare dni z žurnalistiko kruh služiš, jaz pa sem vajuen dobre „košte“, kakor vi Štajerci pravite. Da si mi zdrav!

Odpiši mi, jeli si mi moje pismo prijel, in pošiljaj mi svoj časopis, še ne vem, je li pišeš kranjski ali hrvatski. itd.

V stari ljubezni

Tvoj zvesti prijatelj Lujo.

Anekdota iz življenja Van Swieten.

Slavni telesni zdravnik cesarice Marije Terezije, ki je imel dosti upliva na tadajno znanstveno kulturo v Avstriji, je bil velik prijatelj grškega jezika. V tem je tudi dal svojega sina poučiti. Sin se je učil na nekem nemškem vseučilišču; in piše očetu za novo leto po denar, in zraven priklene konto, kolikor je dolžen svojemu učitelji, ki ga je jahanja učil. Oče je ravno primerjal rokopis ali kodeks grškega pisatelja Theodoret, ki je bil hranjen v dunajski knjižnici, in sicer za svojega prijatelja holandskega učenjaka Merrmana, kateri se je pripravljaval izdavatí „Novus thesaurus juris civilis et canonici“. Pozabič sinov konto ostane v kodeksu, in Van Swieten pošlje ga svojemu prijatelju. Ta se neskončno veseli, ko izve, da že tudi za Theodoret, so bili učitelji jahanja, bolje pa ga je še veselilo izvedeti plačilo, ki so ga za svojo umetnost iskali. Merrman da v svoji knjigi tudi ta konto natisniti. Da se je Van Swieten debelo smejal, ko je od prijatelja dobil iztis: „thesaura“, se samo ob sebi razumeva, bolje pa še ga je veselil Merrmanov komentar tega konta, o katerem je mislil, da je res iz Theodoretovega rokopisa. Van Swieten mu pozneje razjasnjuje zmotó, in stari Merrman je prav nevoljno mrmral zaradi truda, ki ga je imel pri pisovanji komentara.

L. Časnik.

Naznanilo: Novim naročnikom more naše opravništvo še z vsemi številkami „Zore“ postreči.